

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»
Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Центральноукраїнський національний технічний університет
Центральноукраїнський інститут розвитку людини Університету «Україна»
Донецький державний університет внутрішніх справ
Кіровоградський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України
Центр «Адвокат дитини» Вищої школи адвокатури Національної асоціації адвокатів України

III Всеукраїнська науково-практична конференція **«БЕЗПЕКА ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТІ: ПОПЕРЕДЖЕННЯ, ОСВІТА, ВЗАЄМОДІЯ»**

05-09 лютого 2024 року

[Сайт конференції](#)

[Сторінка матеріалів
учасників конференції](#)

[Відеозапис пленарного
засідання конференції](#)

Кропивницький
2024

УДК 004 (06)

Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кропивницький, 05-09 лютого 2024 року / уклад. С.М. Єфіменко; за заг. ред. Г.В.Скрипки. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 140 с.

*Друкується за рішенням вченої ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 14 лютого 2024 року, протокол №2)*

Рецензенти:

Сергій БУРТОВИЙ, кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-дослідної діяльності та міжнародного співробітництва комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»;

Олександр УЛІЧЕВ – кандидат технічних наук, старший викладач кафедри кібербезпеки та програмного забезпечення Центральноукраїнського національного технічного університету.

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

Збірник матеріалів конференції містить основні результати науково-практичних пошуків освітян, правоохоронців, представників громадських організацій та державних органів різних областей України щодо осмислення, виявлення та поширення ефективних практик, які сприяють забезпеченню безпеки дітей в Інтернеті, а також розвитку кіберграмотності педагогічної спільноти.

Матеріали опубліковані в авторській редакції.

ЗМІСТ

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ВИМІР ПОНЯТТЯ «ПРАВА ДИТИНИ В ІНТЕРНЕТІ»	6
ШАЄЦ Єлизавета Правопорушення в інтернеті: вплив вікового фактору на виявлення та фіксацію.....	6
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	8
ВІДБОРЕНКО Інна Протидія дезінформації в контексті російсько-української війни.	8
ДУНЯШЕНКО Наталія Інформаційна грамотність у соціальних мережах як складова інформаційної безпеки сучасних дітей.	9
ЄФІМЕНКО Світлана Безпека неповнолітніх інтернет-користувачів в умовах воєнного стану.	12
КУЧЕРЕНКО Марина Сучасні методи виявлення фейків у соціальних мережах.....	16
ЛУНГОЛ Ольга, ПОЗІГУН Богдан Вплив медіа та інтернету на формування й поширення сучасних молодіжних агресивних субкультур	20
СЕВЕРИНА Любов Соцмережі та війна: як уберегти дітей від небезпеки. .	22
ТКАЧЕНКО Дар'я, ГАБОРЕЦЬ Ольга Інформаційна грамотність як ключовий елемент захисту дітей від інформаційних загроз у воєнний період	25
ТКАЧЕНКО Марина Основні інформаційні загрози для дітей в умовах воєнного стану	26
ЯКИМ Тетяна Формування безпечної поведінки дітей в інтернет-мережі..	30
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ІНТЕРНЕТІ	33
БАБКОВА Олена, СТАДНИЧЕНКО Кіра Формування базових компетенцій безпечної поведінки підлітків в інтернеті	33
БАРЛІТ Оксана Високий рівень інформаційно-комунікаційної компетентності педагога як необхідна умова розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів освіти.....	37
БАРНА Ольга Наступність у формуванні компетентностей учнів з питань безпеки в інтернеті: проблеми та шляхи їх вирішення.....	39
ВОРОЖБИТ-ГОРБАТЮК Вікторія Рекурсивне мислення здобувачів освіти в установах виконання покарань - умова формування безпечної поведінки в мережевому просторі	44
ГАБОРЕЦЬ Ольга, БАЛАНЕНКО Анастасія Вплив медійної грамотності на запобігання онлайн-загроз серед дітей.....	47
ТКАЧЕНКО Людмила Навички медіаграмотності у взаємодії з учасниками освітнього процесу в закладі дошкільної освіти	48
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ВИМІР ПОНЯТЬ «ЦИФРОВІ СЛІДИ», «ЦИФРОВІ ТІНІ».....	52
ОРЕЛ Ірина Соціально-педагогічний вимір понять «цифрові сліди», «цифрові тіні».	52

впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо)» [1].

Оскільки перед системою освіти стоїть завдання – сформуванню інформаційно-компетентну особистість здобувача освіти, сучасний педагог має орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, ефективно використовувати наявні та створювати нові цифрові освітні ресурси, використовувати цифрові технології в освітньому процесі, розуміти елементи штучного інтелекту тощо.

Сучасний педагог має створювати умови, які сприяють розвитку інформаційно-комунікативної компетентності здобувачів освіти, а для цього педагог має володіти власним високим рівнем інформаційно-комунікативної компетентності, і це є одним з основних умов розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нова українська школа : Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/.
2. Як учителям підвищити цифрові компетентності. НУШ : вебсайт. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-uchytelyam-pidvyshhyty-tsyfrovi-kompetentnosti/>.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n740>.
4. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>.

НАСТУПНІСТЬ У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ З ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ В ІНТЕРНЕТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Ольга БАРНА

Навчання безпечній поведінці учнів в інтернеті є завданням усіх видів освіти: формальної, неформальної та інформальної. Тільки за умов злагодженої роботи усієї освітньої системи та включення усіх учасників освітнього процесу до вирішення проблем безпеки можна отримати стійкі результати в етичній поведінці, безпечному спілкуванні, правильному використанні мережевих сервісів, сформуванню в учнів внутрішні мотиви діяти обачно в мережі упродовж тривалого часу.

Формальна освіта має вплив на формування компетентностей безпечної поведінки учнів як через результати навчання інформатики, де однією із змістовних ліній є лінія «Цифрове громадянство», так і через вивчення інших навчальних дисциплін, де ці питання можуть розглядатись в змісті текстів у мовно-літературній освітній галузі, в обчислювальних завданнях за результатами недотримання правил безпеки, в розгляді ситуацій щодо впливу на здоров'я та емоційний стан неетичної поведінки користувачів та користувачок інтернету, залежності від гаджетів чи булінгу в предметах природничого циклу тощо. Прикладами неформальної освіти є заходи, які проводяться в рамках Дня безпечного інтернету, тижнів коду, безпеки, онлайн-комерції та інші, можуть бути реалізовані як центрами дитячого розвитку чи творчості, так і різними громадськими організаціями, заходами, організованими громадянським суспільством. До інформальної освіти відносять самоорганізоване здобуття компетентностей з питань безпеки через спілкування з експертними колами, участь у тренінгах, використання чат-ботів, спеціальних ігор, в тому числі і комп'ютерних.

Різні аспекти проблеми формування уміння запобігати інтернет-загрозам досліджувалися як закордонними, так і вітчизняними науковцями. Зокрема охарактеризовано типологію електронних ресурсів у галузі медіаосвіти, визначено типи електронних ресурсів, які можуть бути успішними для розвитку інфомедійної грамотності [3], проаналізовано проблеми безпечної роботи учнів початкових класів у мережі інтернет [2], розглянуто окремі компоненти методичної системи навчання основам інформаційної безпеки [1] та інші.

Метою даного дослідження є розгляд організаційних умов формування здатностей учнів розрізняти ризики, діяти обачно та приймати адекватні рішення щодо мінімізації ризиків, які пов'язані із діяльністю в інтернеті.

Як показують дані опитування, яким було охоплено 140 респондентів з різних регіонів України, однією із перешкод, яка впливає на рівень засвоєння учнями правил безпечної поведінки в інтернеті та зниження інтересу до вивчення питань безпеки, є несистемність заходів. Для усунення цієї перешкоди, на нашу думку, варто більше уваги приділити реалізації принципу наступності. Адже наступність є однією з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття освіти, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних ланках освіти.

Згідно з чинними Державними стандартами освіти початкової та базової/старшої школи, інформатична освітня галузь передбачає послідовне здобуття очікуваних результатів навчання у розрізі питань безпеки: по 4 результати в 1-4 та 5-6 класах, 8 результатів у 7-9 класах та 10 результатів у старшій школі. Наприклад, наступність у вивченні питання мідіаграмотності на уроках інформатики, проілюстровано у таблиці 1. Аналогічно можна побудувати групи очікуваних результатів з питань безпеки інформаційного простору, цифрової комунікації, правового використання даних в інтернеті, зокрема дотримання авторського права.

Таблиця 1

1-4	5-6	7-9	10-11
Розрізняє правдиві та неправдиві твердження, здобуті з різних джерел [2 ІФО 1.4]	Висловлює припущення про достовірність інформації, отриманої з цифрових джерел, розрізняє факти і судження [4 ІФО 1.4]	Пояснює вплив джерел інформації на формування власних поглядів та інших точок зору [6 ІФО 1.4.1] Будує власні судження про медіатексти, визначаючи достовірність інформації та надійність джерел [6 ІФО 1.4.2]	Аргументує та обстоює власну позицію, використовуючи різноманітні ресурси, порівнює альтернативні погляди з кількох інформаційних джерел [9 ІФО 1.4.1]. Аргументовано доводить/спростовує автентичність медіа (зображень, відео, аудіо тощо) [9 ІФО 1.4.2]. Оцінює роль і розпізнає техніку маніпуляцій і пропаганди в медіатекстах [9 ІФО 1.4.3]. Обґрунтовує негативний вплив інформаційного сміття, дезінформації та емоційного перевантаження на власний добробут [9 ІФО 4.1.1]

Навчально-методичне забезпечення курсу інформатики, яке подане у чинних підручниках, по-різному забезпечує реалізацію очікуваних результатів навчання учнів питань безпеки, зокрема за обсягом, глибиною подання та систематичністю. Через особливість подання навчального контенту в друкованих засобах навчання, є потреба в додаткових інтерактивних засобах, відеоконтенті, анімаціях, навчальних іграх, ситуаційних симуляторах, які б відповідали віковим особливостям учнів. Цю проблему можна вирішити за допомогою навчальних матеріалів, які розроблені на платформі <https://it-osvita.dii.gov.ua/> (рис. 1). Слід зазначити, що в розрізі загальної кількості тем, які запропоновані на платформі, розділ «Цифрове громадянство», у якому розглядаються питання, які пов'язані із безпечним використанням інтернету, становить 10%.

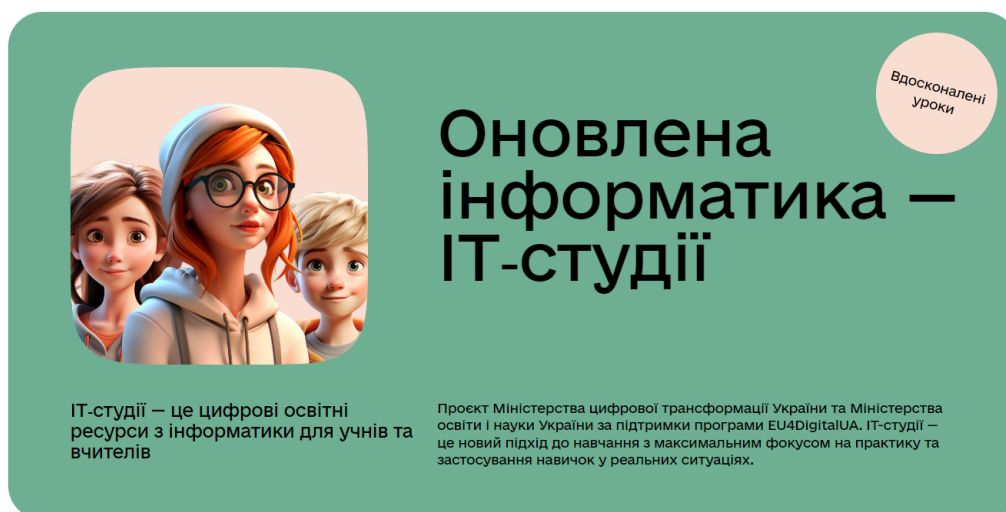

Рис. 1. Екранна копія стартової сторінки платформи IT-студії

Навчальний контент на платформі *IT-студій* згруповано за темами та класами (табл. 2).

Таблиця 2

1-2	3-4	5-6	7-9	10-11
1. Я в безпечному цифровому світі	1. Інтернет і його сервіси. 2. Інтернет і його безпечне та відповідальне використання	1. Спілкування та співпраця. 2. Безпека в інтернеті	1. Цифровий портрет. 2. Цифрова гігієна. 3. Цифрова освіта	1. Цифрова ідентичність. 2. Кібербезпека

Наприклад, урок «Безпечна поведінка в інтернеті» із теми 1-2 класу складається із 7 кроків та містить текстові та відеоматеріали, ігри та анімації, тести та завдання (рис. 2).

The screenshot displays the user interface of the IT-Studio platform. At the top, there is a navigation bar with 'Дія' and 'IT-СТУДІЇ' logos, and buttons for 'ПРО ПРОЄКТ' and 'МІЙ КАБІНЕТ'. Below this is a breadcrumb trail: 'Головна | 1-2 клас | 1. Я в безпечному цифровому світі | 2. Яка поведінка в інтернеті є прийнятною?'. The main content area features a large heading '2. Яка поведінка в інтернеті є прийнятною?' and a sub-heading 'ЗМІСТ'. A table of contents on the right lists seven items, with the second item, '2. Яка поведінка в інтернеті є прийнятною?', highlighted in orange. Below the heading, there is a text block stating: 'Користувачі інтернету також мають дотримуватися правил. Ці правила дуже схожі на правила поведінки у звичайному житті.' This is followed by a 'Переглянь відео.' button and a video player showing two cartoon characters with thought bubbles. At the bottom, there are two more interactive elements: 'Обговори з кимось' with a bullet point 'Що може трапитися, якщо не дотримуватися правил безпечного використання інтернету?' and 'Перевір себе'.

Рис. 2. Екранні копії сторінок платформи IT-студії

Щодо методів навчання основам безпеки в інтернеті, то тут важливо опиратись на основний вид діяльності певної вікової категорії: від гри (предметної, дидактичної, рольової), виконання інтерактивних вправ та самостійного здобування очікуваних результатів до розв'язування ситуацій та завдань на прийняття рішень до навчання за методом проєктів та дослідницько-пізнавальним методом. За типами програм, у яких розглядаються питання інтернет-безпеки [1], послідовність використання на уроках інформатики може бути наступною:

1) Комплексні програми, які охоплюють багато аспектів. Наприклад, <https://spoofy.ee.uk> – для учнів 1-4 класів, Інтерленд (https://beinternetawesome.withgoogle.com/en_us/interland) – послідовно базова школа, <https://www.netsmartzkids.org/> – старша школа.

2) Тематичні ігрові застосунки, які розкривають обмежене коло проблем безпеки. Наприклад, Кіберпес https://t.me/kiberpes_bot – 5-6 класи, <https://mediasmarts.ca/sites/mediasmarts/files/games/reality-check/index.html#/sites/mediasmarts/files/games/reality-check/> – 7-9 класи.

3) Ігри, які дотичні до теми інтернет безпеки, як правило містять ширші поняття. Наприклад, Медіазнайко (<https://www.aup.com.ua/Game/>) – 4-5 класи, Пригоди Література <https://media.am/literatus/?fbclid=IwAR25g5CeZyhCBgP4tqhuHI3WoIPaDy2drJE6YbqKPhC54hjOGIoN-O526ik#uk> – 6-7 класи.

Звісно, що запропонований список можна продовжувати та розглядати й інші методи, які є доцільними при навчання питань безпеки.

Як показує практичний досвід, наступність грає важливу роль у формуванні навичок безпечної поведінки в інтернеті, оскільки вона дозволяє учням систематично здобувати знання та формувати навички, необхідні для безпечного та відповідального використання цифрового середовища. Систематичний та послідовний підхід не тільки не переобтяжує учнів надмірною кількістю інформації, а сприяє підвищенню внутрішньої мотивації учнів до навчання та забезпечує формування стійких та усвідомлених алгоритмів дій у різних ситуаціях, які пов'язані із використання інтернету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барна О.В., Ворончак В.І. Ігрові додатки для навчання основ інтернет-безпеки. *Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи* : Матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 6 квітня, 2023), с. 21-25.

2. Петренко С.І. Аналіз проблеми безпечної роботи учнів початкових класів у мережі інтернет. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2020. № 1 (19). С 85-92.

3. Друшяк М. Г. та інші. Типологія інтернет-ресурсів для розвитку інфомедійної грамотності молоді. *Інформаційні технології та засоби навчання*. 2022. Том 88, №2. С. 1–22.